

Efektívne využívanie zdrojov – ekonomická nevyhnutnosť

© Alamy, Shutterstock

- Rast svetovej ekonomiky a zvyšovanie počtu obyvateľstva na celom svete (9 miliárd do roku 2050) prispievajú k rýchlemu vyčerpaniu prírodných zdrojov Zeme.
- Zdroje ako voda, pôda, čistý vzduch a ekosystémové služby sú pre naše zdravie a kvalitu života nevyhnutné, sú však k dispozícii len v obmedzenom množstve.
- Rastúca súťaž o určité zdroje bude znamenať ich nedostatok a zvýšenie cien, čo bude mať vplyv na európske hospodárstvo.
- Je potrebné efektívnejšie hospodáriť so zdrojmi počas celého ich životného cyklu, počnúc ťažbou, dopravou, transformáciou a spotrebou až po zneškodňovanie odpadu.
- Preto Komisia presadzuje „efektívne využívanie zdrojov“. To znamená vyrábať kvalitnejšie za použitia menšieho množstva materiálu a to si vyžaduje aj odlišný spôsob spotreby. Obmedzí sa tým riziko nedostatku a vplyv na životné prostredie sa udržia v rámci prirodzených limitov našej planéty.
- Táto všeobecná zásada sa vzťahuje na všetky prírodné zdroje, od potravín, dreva, biodiverzity až po energiu, kovy, pôdu, vodu, minerály, atmosféru a pôdu.
- Cesta k jednoduchšiemu a bezpečnejšiemu plneniu cieľov ekonomickej, sociálnej a environmentálnej politiky pri nižších nákladoch spočíva vo zvýšení efektívnosti využívania zdrojov, ku ktorému musí Európa dospieť.

Politické súvislosti: Európa 2020

Efektívne využívanie zdrojov je hlavným prvkom stratégie Európskej únie Európa 2020, ktorá je zameraná na vytváranie rastu a pracovných miest počas nasledujúcich desiatich rokov. Cieľ tejto stratégie je podporovať hospodársky rast, ktorý je *inteligentný* (založený na znalostiach a inováciách), *udržateľný* (ekologický rast bude z dlhodobého hľadiska udržateľnejší) a *inkluzívny* (pretože vďaka vysokým mieram zamestnanosti sa dosiahne lepšia sociálna a územná súdržnosť).

Medzi sedem hlavných cieľov stratégie patrí iniciatíva – Európa efektívne využívajúca zdroje, v ktorej sa stanovuje dlhodobý rámec činnosti, pričom slúži na podporu politických programov týkajúcich sa životného prostredia a zmeny klímy, energetiky, dopravy, priemyslu, poľnohospodárstva, rybného hospodárstva a regionálneho rozvoja. Cieľ je zvýšiť istotu pri investíciách a inováciách a vytvárať príležitosti pre udržateľný hospodársky rast pomocou záruky, že všetky relevantné oblasti politiky konzistentne prispievajú k efektívnemu využívaniu zdrojov.

Aké prínosy sa očakávajú?

Pokrok sa očakáva vo viacerých oblastiach. Vďaka novým obchodným príležitostiam dôjde k rastu a vytváraniu pracovných miest. Obzvlášť vysoký potenciál pre rast zamestnanosti majú predovšetkým tieto oblasti – stavebníctvo, riadenie ekosystémov a zdrojov, energia z obnoviteľných zdrojov, ekologické odvetvia a recyklácia.

Zvýši sa ekonomická stabilita, pretože efektívne využívanie zdrojov je spôsob, ako riešiť bezpečnosť dodávok a volatilitu trhov v prípade kritických zdrojov, čo je dôležité pre európskych spotrebiteľov i pre tie sektory, ktoré sú závislé od kovov vzácnych zemín, sladkej vody, rýb a potravín.

Efektívnejším využívaním zdrojov sa podporí ekonomické zdravie kľúčových sektorov, napríklad poľnohospodárstva, lesného a rybného hospodárstva. Odvetvia EÚ, ktoré využívajú ich produkciu, sú závislé od dostupných zásob zeme, pôdy, vody a biodiverzity, takže efektívnejšie využívanie bude prinášať väčšie zisky. Prispôsobovanie sa globálnym zmenám, pokiaľ ide o tlaky na zdroje, takisto prispieje k zlepšeniu dlhodobej ekonomickej konkurencieschopnosti.

Prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo pomôže zabrániť nebezpečným zmenám klímy a prinesie rad ďalších výhod. Možno

k nemu dospieť ďalším rozvojom existujúcich technológií, napríklad obnoviteľných zdrojov energie a elektrických dopravných prostriedkov, a investíciami do nízkouhlíkovej infraštruktúry, rovnako aj drastickým znížením dovozu ropy a plynu, čím by sa výrazne znížilo znečistenie ovzdušia a dosiahla by sa značná úspora nákladov na zdravotnú starostlivosť a opatrenia na kontrolu znečistenia.

Má to aj fiškálne dôsledky pre daňové úrady. Zvyšovanie príjmov skôr z využívania zdrojov než z práce môže bez toho, aby malo nepriaznivý vplyv na konkurencieschopnosť, pomôcť dosiahnuť rovnováhu verejných financií a zároveň výrazne podporiť zamestnanosť. Týmto spôsobom sa dá zlepšiť účinnosť výdavkových programov.

Čo je efektívne využívanie zdrojov a prečo ho potrebujeme?

Obmedzené zdroje Zeme musíme využívať udržateľnejším spôsobom. Naša spoločnosť je závislá od kovov, nerastov, palív, vody, dreva, úrodnej pôdy a čistého vzduchu, ktoré dovedna predstavujú zložky nevyhnutné na zachovanie fungovania nášho hospodárstva. My však tieto obmedzené zdroje vyčerpávame oveľa rýchlejšie, než sa dokážu obnoviť a ak nezmeníme svoj prístup, pocítíme ich závažný nedostatok.

V prípade mnohých zdrojov sa Európa spolieha na zvyšok sveta, týka sa to napríklad paliva a surovín, ktoré sú obsiahnuté v produktoch dovážaných z krajín mimo EÚ. Nedostatok komodít a ich nestále ceny by mohli do mnohých oblastí sveta vniesť nestabilitu, takže všetci musia využívať zdroje efektívnejšie.

Transformácia Európy na ekonomiku efektívne využívajúcu zdroje si bude vyžadovať rozsiahlu reformu, pretože bude potrebné vyriešiť mnohé úskalia. Hlavná iniciatíva – Európa efektívne využívajúca zdroje – bola spustená začiatkom roku 2011 a stanovuje všeobecný rámec pre činnosť, pričom návrhy konkrétnejších akcií v priebehu roka sú uvedené v dlhodobých plánoch politiky, ktoré sa vzťahujú na oblasť klímy, energetiky a dopravy.

V doplnkovom pláne, ktorý sa má prijať v polovici roka 2011, je spolu s cieľmi, ktoré sa majú dosiahnuť do roku 2020 a návrhmi na to, ako by sa dali dosiahnuť, vytýčená vízia štrukturálnych a technologických zmien potrebných do roku 2050. Zámerom plánu je pokúsiť sa identifikovať nezrovnalosti v politike a zlyhania trhu, ktoré je potrebné vyriešiť. Pozornosť je zameraná na prierezové témy, ako napríklad správanie spotrebiteľov a potreba zvýšiť investície do inovácií, a dôležité zdroje sú analyzované z hľadiska životného cyklu.

Čo teda robí EÚ?

V roku 2011 sa budú realizovať iniciatívy na úrovni EÚ zamerané na zvyšovanie informovanosti o nutnosti efektívnejšieho využívania obmedzených zdrojov. V nadväznosti na hlavné oznámenie všeobecne zamerané na efektívne využívanie zdrojov je potrebné vypracovať dlhodobé politické dokumenty o klíme, energetike, biodiverzite, podpore prechodu celej ekonomiky na efektívne využívanie zdrojov a ďalšie plány v oblastiach, ako napr. doprava, poľnohospodárstvo, rybolov, suroviny a zdaňovanie energie. Napríklad:

V **pláne prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo do roku 2050** sa analyzujú možnosti, ako nasmerovať EÚ k dosiahnutiu nízkouhlíkového hospodárstva zvýšením energetickej bezpečnosti a podporou udržateľného rastu a zamestnanosti a súčasne zaistiť nákladovú efektívnosť navrhovaných opatrení a zabrániť negatívnym dôsledkom distribúcie.

V nadväznosti na tento plán Komisia predloží v druhej polovici roka 2011 **plán pre oblasť energetiky do roku 2050** s dôrazom na znižovanie emisií skleníkových plynov v Únii v rámci cieľa 80 – 95 % zníženia emisií EÚ do roku 2050. V pláne pre oblasť energetiky sa predstavujú rôzne cesty k dosiahnutiu cieľov, prehodnotia sa existujúce politiky EÚ v oblasti energetiky – udržateľnosť, energetická bezpečnosť a konkurencieschopnosť – a tento plán bude zameraný na to, ako sa to dá zlepšiť pri prechode na nízkouhlíkový energetický systém.

Novou **stratégiou biodiverzity** by sa do roku 2050 mala zaistiť ochrana, ohodnotenie a primerané obnovenie biodiverzity EÚ a ekosystémových služieb, ktoré poskytuje, teda jej prírodného kapitálu. Mal by sa tým bezpečne zaručiť zásadný prínos biodiverzity pre blaho a hospodársku prosperitu človeka a vytvoriť istota, že dôjde k odvráteniu všetkých katastrofických zmien spôsobených stratou biodiverzity.

Tieto plány dopĺňa **plán na vytvorenie Európy efektívne využívajúcej zdroje**, ktorým sa stanovuje jednotný rámec pre politiky a opatrenia na podporu posunu smerom k hospodárstvu efektívne využívajúcemu zdroje. Cieľ je zvýšiť produktivitu zdrojov, oddeliť hospodársky rast od využívania zdrojov, zvýšiť konkurencieschopnosť a podporiť bezpečnosť dodávok.

Komisia prijala aj novú stratégiu na zabezpečenie prístupu EÚ k surovinám. Neenergetické suroviny sú dôležité pre technológie, napríklad v elektrických automobiloch a fotovoltaike. Cieľ novej stratégie je zlepšiť prístup Európy k surovinám, dosiahnuť primerané a udržateľné dodávky týchto surovín z medzinárodných trhov, podporovať udržateľné dodávky v rámci EÚ a podporovať recykláciu.

V prebiehajúcich reformách spoločnej poľnohospodárskej politiky sa kladie dôraz aj na lepšie riadenie biologických zdrojov, od ktorých je poľnohospodárstvo závislé, a na poskytovanie verejných služieb z vidieckych oblastí. Biodiverzite takisto prospieja každé všeobecné zlepšenie životného prostredia ako celku.

V bielej knihe o budúcnosti dopravy sú vytýčené plány do roku 2050, v ktorých sa uvádza, ako dosiahnuť vytvorenie vnútorného trhu v prípade dopravy, inovácií a modernej infraštruktúry. V tomto dokumente je vymedzený celkový rámec na najbližších desať rokov v oblasti dopravnej infraštruktúry, právnych predpisov vnútorného trhu, eliminácie emisií uhlíka v doprave, technológií na riadenie dopravy a ekologických vozidiel a využitia štandardizácie, trhov orientovaných nástrojov a motivačných faktorov.

K ďalším navrhovaným opatreniam patrí zlepšovanie energetickej účinnosti v celej EÚ a vytvorenie udržateľnejšieho stavebníctva. Reforma smernice o zdaňovaní energií otvára cestu k výberu účinnejších pohonných hmôt. Podrobnejšie informácie o návrhoch sú uvedené v odkazoch na ďalšej strane.

Ako sa to dá uskutočniť?

Meniace sa spôsoby využívania zdrojov v posledných desaťročiach sú ukázkou toho, že v efektívnom využívaní zdrojov je dosiahnutie pokroku úplne reálne. V ostatných 20 rokoch sa recyklácia stala bežnou vecou v podnikoch i domácnostiach v celej EÚ, čo má výrazné dôsledky pre priemyselné odvetvia, ako napríklad výroba papiera, skla a ťažba zdrojov. Právne predpisy na úrovni EÚ takisto prispeli k zníženiu uhlíkových emisií: od roku 1990 emisie skleníkových plynov v EÚ klesli o viac než 10 %, zatiaľ čo v rovnakom období došlo k nárastu európskych ekonomík o 40 %.

Existuje päť zlatých pravidiel na maximalizáciu hospodárskeho rastu a zároveň zmierňovanie tlaku na zdrojovú základňu:

- **šetriť:** využiť existujúce príležitosti na úspory zdrojov všade, kde je to možné – niektoré ekonomiky v EÚ sú 16-krát efektívnejšie než iné;
- **recyklovať:** zvýšiť recykláciu materiálov a opätovne využívať prvky vo výrobkoch (najnovším príkladom sú mobilné telefóny);
- **nahradiť:** nahradiť vstupy primárnych zdrojov alternatívami, ktoré sú efektívnejšie a majú nižšie vplyvy na životné prostredie počas celého svojho životného cyklu (napríklad postupným vyradovaním ortuti);
- **obmedziť:** dematerializovať spôsob uspokojovania potrieb ľudí prostredníctvom nových obchodných modelov alebo tovarov a služieb s nižšími vstupmi zdrojov, patrí sem napríklad znižovanie hmotnosti vozidiel alebo uprednostnenie legálneho preberania hudby a zábavy z internetu pred kupovaním pevných predmetov, ako napr. DVD;
- **stanoviť hodnotu:** tvorcovia politik musia nájsť spôsoby, ako pri rozhodnutiach zohľadniť správnu hodnotu prírodných zdrojov, čo napomôže lepšiemu hospodáreniu s našou základňou prírodných zdrojov. Keď sa naučíme stanoviť hodnotu a priradiť cenu ekosystémovým službám a prírodným zdrojom, prispejeme k zmierneniu tlaku na životné prostredie.

Efektívnosť a rast

Ako naznačujú výsledky ekologických priemyselných odvetví v Európe, efektívnejšie využívanie zdrojov a kontroly znečisťovania môžu byť hlavnými hnacími silami hospodárskeho rastu. Tento sektor rástol v ostatných rokoch asi o 8 % ročne a jeho ročný obrat vo výške 319 miliárd EUR predstavuje približne 2,5 % HDP Európy. Veľký podiel nedávneho rastu sa sústredil v oblasti riadenia zdrojov zahŕňajúcich nové technológie, ako napríklad solárna a veterná energia. Trh ochrany životného prostredia je celosvetovou príležitosťou pre európske firmy: očakáva sa, že globálny trh ekologických priemyselných odvetví, ktorý má v súčasnosti hodnotu približne 1 000 miliárd EUR ročne, sa v roku 2030 strojnásobí. EÚ má asi tretinový podiel na svetovom trhu a je čistým vývozcom, pričom mnohí európski výrobcovia majú prospech z toho, že sú prví na trhu. Silné vývozné trhy, ku ktorým patrí aj Čína a ďalšie rozvojové krajiny, sa usilujú o rast šetrný k životnému prostrediu. Svetový trh rastie približne o 5 % ročne.

Nebezpečenstvá nadmerného využívania zdrojov

Existuje skutočné nebezpečenstvo, že bez starostlivého riadenia nastanú nezvratné zmeny v ekosystémoch. Príkladom je náhly pokles populácií tresky v Atlantickom oceáne pri pobreží Kanady v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Výsledkom lovu rýb vlečnými sieťami na otvorenom mori vo väčších hĺbkach bol veľký nárast úlovkov, po ktorom nasledoval prudký pokles. Absencia účinných a včasných rozhodnutí v oblasti riadenia spôsobila, že niekoľko desiatok tisíc ľudí stratilo zdroj práce, čo bolo príčinou obrovského ľudského utrpenia a devastácie miestnych komunít – a populácie tresky sa už neobnovili.

Vykładky atlantickej tresky v Kanade

Zdroj: Millenium Ecosystem Assessment

Opačný účinok

Aj keď mnohé iniciatívy zamerané na efektívne využívanie zdrojov sa týkajú výroby, riešia sa v nich aj otázky týkajúce sa spotreby. Uskutočňujú sa štúdie tzv. opačného účinku (*rebound effect*), teda názoru, že zavedenie technológií a politických nástrojov určených na zlepšenie environmentálnej efektívnosti môže mať nezamýšľaný vedľajší účinok, a to zvyšovanie spotreby. Napríklad izolácia domov, ktorej cieľ je dosiahnuť, aby domy efektívnejšie využívali teplo a aby sa v nich lacnejšie kúrilo, by mohla viesť k tomu, že majitelia budú nechávať kúrenie zapnuté dlhší čas alebo pri vyššej teplote, a tým dôjde k anulovaniu prínosov získaných tepelnou efektívnosťou. O existencii a význame opačného účinku a o tom, ako ho riešiť, sa živo diskutuje, takže sú potrebné ďalšie informácie.

Ďalšie informácie:

Európa efektívne využívajúca zdroje – hlavná iniciatíva v rámci stratégie Európa 2020:
<http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/>

Plán na vytvorenie Európy efektívne využívajúcej zdroje:
http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/

Stratégia ochrany biodiverzity:
http://ec.europa.eu/environment/nature/index_en.htm

Plán pre prechod k nízkouhlíkovej iniciatíve v roku 2050:
http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm

Iniciatíva v oblasti surovín:
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/raw-materials/index_sk.htm

Iniciatívy v oblasti energetiky vrátane plánu do roku 2050:
http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm

Úrad pre publikácie

© Európska únia, 2011
 Rozmnožovanie je povolené
 len so súhlasom autora.

doi:10.2779/99322

ISBN 978-92-79-20637-5

9 789279 206375